

JOSÉ BALZA

Az arany árnyéka

Silda Cordolianinak

Nyolcéves voltam. Erre még most is biztosan emlékszem, mert a caimito fa arany színű árnyéka soha nem engedi, hogy elfeledjem. Igen messziről, mintha valami távoli gyémánt apró csillanásából eredne a folyó, mintha egy szikraként pattanna ki és indulna neki komótosan, hogy birtokba vegye a kanyargó partvonalakat, amelyeket súlyuktól rogyadozó bambuszok, pálmák és gyapotfák szegélyeznek.

Ahogy megérkezett hozzánk, úgy tűnt, mintha elnyelte volna a szigetet, éppen a házunk előtt. De valójában nem így történt, a folyó óriási teste csak szelíden áramlott, akárcsak meg-megharapdálta volna mindig őrlő fogaival a sziget partjait és így a mi udvarunk szélét is. Az állandó pára ellenére a folyó maga volt a nyár. Mindig opálos szelek fújtak a hullámtarajok felett és az esőerdő pillanatának hangjai hallatták magukat a buja növényzet mélyéből. A nyár vég nélküli teste is ugyanabból az egészen apró gyémántból pattant ki az erdő mögül, ahonnan maga a folyó is eredt, hogy aztán nekiinduljon, majd megragadjon a rézveretes csendben, a caimito fa lehullott lila levelei között, ott, a házunk mellett.

Itt van. Majdnem olyan közel, hogy a házból kilépve akár tíz lépésből bármelyikünk elérheti a törzsét, megragadhatja gyümölcseit, vagy csak egyszerűen, ahogy én is tettem mindig, ugrálhat, szaladgálhat a széles árnyékában, vállalva a veszélyét még annak is, hogy megbotlik egy gyökérben, és összetöri magát. Ugyanis rohangászni csak úgy lehet, hogy közben egészen felfelé nézünk, miközben magával ragad a lendület és a különös vágy, hogy még többet lássunk abból, ami fent van. Önfelédten én is átadtam magamat a távoli égbolt látványának, tekintetemet felfelé szegezve számoltam, hogyan tudnék a magasabb ágakig felkapaszkodni, miközben éreztem a testembe kapaszkodó ibolya- és aranyszín örvényt, a caimito leveleit felkavaró forgatagot. És teljesen tudatába kerültem annak, hogy a fa a napfény kedvéért létezett, azért, hogy a legfelsőbb ágaival megragadja annak sugarait. Nyaraim napjai teltek annak a caimito fának a birodalmában.

José Balza (Delta del Orinoco, Venezuela, 1939) kortárs venezuelai író, novellista, esszéíró, kritikus. Korábban az Universidad Central de Venezuela és az Universidad Católica Andrés Bello caracasi egyetemek oktatója. 1991-ben a legrangosabb venezuelai irodalmi díj, a Premio Nacional de Literatura kitüntetésétje. 2014 óta a Venezuelai Nyelvi Akadémia tagja. Első könyvét 1965-ben publikálták, műveit többek között angol, olasz, francia, német és héber nyelvre fordították.

Nyughatatlan testvéreim, akik három percre sem tudtak egy helyben maradni, velem együtt töltötték a nyár napjait a fa alatt: hangoskodva rohangáltak, vagy éppen a soron következő iguanavadászatot szervezték. Ezért nem láthatták őt. Jóllehet én is részt vettem a sorversenyekben, de többször fordult elő, hogy a fa egyik gyökerére ültem. Tekintetemet az égnek szegeztem, hogy onnan vizsgáljam a felettem elterülő világot, és addig maradtam úgy, amíg a nap lement, vagy meghallottam édesanyám vacsorára hívó hangját. Már sötétedett, de a lombkoronán még átszűrődött a fáradt fény, amely aranyra színezte a fa körül szálló alkonyati porfelhőt.

Így voltunk, mozdulatlanul mind a ketten. Mintha először láttuk volna meg egymást. Biztos vagyok benne, hogy akkor találtunk egymásra. Ott ült egészen a fa csúcán, lassan megemelte a szárnyát, és láttam, hogy abban a pillanatban, amelyben a fa koronája utat enged a lombokon áthatoló fáradt délutáni sugaraknak, engem néz.

Senkinek sem meséltem róla. Pedig egészen ettől a pillanattól a nyár végéig egyre jobban gyúlt bennem a vágy, hogy az enyém legyen. Megkérdeztem néhány srácot (de sohasem a testvéreimet, mert egyből gyanút fogtak volna, és képesek lettek volna azonnal megölni) és persze a halászokat is. És igen, megerősítették bennem azt, amit gondoltam. Ez volt az a madár a dzsungel mélyéből: kecses, törekeny, színek változó sokaságával a tollain, akinek az énekhanga az addig járatlan ösvényeket nyitja meg a trópusi vadonban. Egy élőlény, amely – a halászok szerint – sohasem jön a deltavidék ezen részére, ahol már számtalan kis falu sorakozik a partok mentén. Tudomást sem vesz az emberekről – így beszéltek róla. Senki se tudja háziasítani, és az is csupán borzalmas, távoli, tekerdő csatornákon átkelve lehetséges, hogy egyáltalán láthassuk őt. Az egyik halász nevetve mesélte: volt néhány részeges alak közöttük, aki már megpróbálta, vagy éppen azoknak a szerencsétleneknek jutott eszébe próbálkozni, akik az első alkalommal a vízbe esnek, amikor a folyó csak egy kicsit is viharosabbá válik. „A kudarc madara” – így beszélt róla egy másik halász.

Hónapokig őriztem a titkomat: azt a csengő hangú, rejtett talizmánt, a vad és ismeretlen madarat, aki néha, délutánonként leszáll a caimito lombjára. Egyre nyugtalanított a tudat, hogy egyik testvérem felfedezi őt. És ez az aggodalom elvette tőlem a közvetlen természetességét, hogy közel lehessen a fámhoz.

Mindenfelé kószáltam a kertben, de sohasem arra. Kivéve akkor, amikor egy csónaktúra, a vacsoraidő vagy más dolgok lekötötték a társaságot – csak akkor tértem vissza a nyári boldogságomhoz, amikor a nap sugara keskeny ékszerként díszítve nyúlt végig a faleveleken. A caimito suhogását hallgattam, és a madár ott volt, magasan fent.

Talán az volt a leghosszabb nyár a torkolat életében. Talán az enyémben is. Lehet, hogy csak azért, mert az egymáshoz való közeledés olyan lassúnak tűnt.

Az iskolát soha nem hanyagoltam el. Bár messze volt tőlünk, az út másik végén, ahová mindig koszosan, a bozótban összekoszolódva érkeztünk, miután vagy fél órát gyalogoltunk a partmenti lombok alatt. És nem hanyagoltam el a testvéreimmel és barátaimmal töltött közös időket sem. De valójában minden megváltozott. A füzeteimben madártávlatból alkotott képeket rajzoltam, vagy éppen madarak tollait vázoltam.

Mindig csak testvéreim után aludtam el, és felriadva ugrottam ki az ágyból éjszakánként, bizonytalanul, a madárral a kezemben, nem tudván, hogy mit is tegyek vele. Ezeket a pillanatok egy nyomasztó érzés hagyta válasz nélkül, ha magamhoz tértem: üresek voltak a kezeim.

Az ablakomon keresztül a Hold vetette különös fényét ezekre a nyugtalanító éjszakai percekre, amelyek kétségbevonhatatlanul megértették velem, hogy egy nyolcéves fiú voltam, ahogyan az is maradtam örökre – nem hiszem, hogy bármi is megváltozott volna az eltelt időben. Talán, annak idején még nem, de most már pontosan ismerem azokat a szavakat, amelyekkel mindezt – a nyolcéves fiú helyett is – elmondhatom. És tudtam, hogy ennek a gyermekornak nem lett volna semmi értelme, ha nem lehetett volna enyém a madár, a világ szépségének egy apró darabja. Vagy kudarc – ahogyan a halász beszélt róla.

Próbáltam álcázni a gesztusaimat, és elrejtteni a szándékaimat. Csak lopkodva merészkedtem a fa közelébe, úgy tettem, mintha valami egészen mást keresnék: egy gyümölcsöt, vagy azért másztam volna a fára, hogy a folyót kémleljem odafentről.

Egyre magasabbra másztam fel a fán. Először is, biztosnak kellett lennem benne, hogy a madár ott volt fent és felismert engem. Azután a törzs felé ugrottam, hogy megragadjak egy göcsörtös ágat. A fenébe is! Horzsolások a lábamon és a combomon! De folytattam, és miután a kellő magasságig jutottam, mozdulatlaná váltam, ott a madár érdeklődő tekintete előtt. Akkor semmi más nem történt.

A következő nap azonban még magasabbra jutottam, egészen addig, hogy a fa termésének fürtjeitől roskadozó egyik vastag ágát megragadhassam. A caimito dús gyümölcsébe haraptam, hogy szomjúságom csillapíthassam.

A harmadik héten már igen közel kerültem a madárhoz. Egészen annyira, hogy pontosan meghatározhassam könnyed formáit, légies mozgását és a színeit. Érkezésem menetrendje és a hozzá való óvatos közeledés a nyári napok rutinszerű gyakorlatává vált. Vagy rituális szokássá. Kaméleonná akartam változni, mely olyan könnyedén ragadja meg a törzs kérges felszínét, és képes a levelek között elbújni. Aggódtam, hogy a lomb sűrűje nem rejt el teljesen. Senkinek sem lett volna szabad meglátnia engem, senkinek nem volt szabad felfedezni a kapcsolatot, melyet a caimito rejtett el a világ elől. De ő mégis leplezett bennünket.

Emlékszem arra a fényes pillanatra, amikor áttetsző, csengő hangját hallom. Az egyik délután leszedtem a kezem ügyébe kerülő, legérettebb gyümölcsöt, és felé nyújtottam. Olyan közel voltunk egymáshoz, nem is tétovázott, belecsípett a gyümölcsbe. Bámulatos volt, elegáns, kimért. Olyan csodálattal figyeltem őt, mint még soha. Közben arra lettem figyelmes, hogy már odalent keresnek. Az estére készülődő porta hangjait hallottam, elkezdtem óvatosan lemászni a fáról. Amint megérintettem a talajt, észrevettem, hogy valami ismeretlen homály szűrte meg a sugarak szokásos, naplemente előtti utolsó ragyogását. A távolban szélesen elterülő, fakó felhők jelezték, hogy az erdő mögött, a folyó másik oldalán már eső közeleg. Sohase jöttem rá arra, hogy éjjelenként mi történt a madárral.

A harmadik délután, amikor már a kezéből fogadta el az ennivalót, a fiú biztos volt benne, hogy hazaviheti őt magával. Anélkül, hogy bármit is különösebben megmagyarázott volna, bejelentette az édesanyjának és a testvéreinek, hogy befogad egy gyönyörű állatot. Még a jövevény érkezése előtt, közvetlenül az ablaka közelében, a veranda teteje alatt épített neki egy fészket, oda, ahol lefekvéskor mindig látta őt. Az igazság az volt, hogy valójában senkit sem érdekelt a bejelentés: talán valami olyasmire gondoltak, hogy majd beállít valami galambbal vagy tangarával.

A fiú másnap, délután négy órakor – amikor elérkezett a caimito fa tökéletes órája, a pillanat, amikor a lehullott levelek gyengéden lengedeztek, szálltak a bíbor fuvallatban –, hívta a többieket, és megmutatta nekik a madarat. Váratlan csodálkozás fogadta. Nem mesélte el nekik, hogyan szerezte meg őt, sem azt, honnan ered ez a vonzalom. Először a család tagjai jöttek megnézni a madarat, utána néhány szomszéd érkezett, végül pedig a halászok, akik már az éjjeli munkára készültek. Látva a szerzeményt hitetlenkedni kezdtek. Ott volt a madár a vadonból, szabadon a fiú kezében – a különös, a valószínűtlen. Különlegessége és a róla hallottak alapján ismerték föl, ugyanis senki sem akadt közöttük, aki hasonló fajt látott volna.

Nyesd meg a szárnyát, akkor majd nem tud repülni!

Kötözd meg!

Nem, zárd kalitkába! Különben rögtön elrepül.

Megannyi tanáccsal zavarták össze a fiú gondolatait, amelyekben a madár iránt érzett saját vágyát értette meg, de ugyanakkor valami irigységet vagy talán valami félelmet. A madár mintha hirtelen közkinccsé vált volna, amelylyel az emberek valami fontosat veszíthetnek, ha megszökik. De a madár, ahelyett, hogy a caimitón, a fészkében maradt volna, saját maga döntött, hogy nem megy el. A fiúnak annyira tetszett, annyira akarta, mintha a vágyódása elég lett volna arra, hogy örökre maradásra bírja. Nem érintette az állatot, és ketreche se zárta. Vajon ma is felismerem-e magamban a nyolcéves fiút?

Az első közösen töltött éjszakán szinte szemhunyásnyit sem aludt a fiú, szeme, amelyet le sem tudott hunyni, folyamatosan az eresz alatti fészek körvonalait fürkészte. A madár boldogan, mozdulatlanul őrködött az éjszakában. A következő nap közvetlen közel álltak egymáshoz. Az udvaron, a caimito fán együtt falatoztak. Bámulatos pillanatok voltak. Testvéreivel őrködtek felette, beszélgettek róla, és azt kutatták, vajon honnan érkezhettek a madár. Pillanatokra felreppent, egészen a fáig szállt, hogy aztán visszatérjen a fiú kezére, abban a kavalkádban, amely maga volt a nyár, ami a folyó partján túl született, és ott, nálunk ragadt meg és a caimito lombjai között nyerte el ragyogó teljességét.

Akkor az izgalom és az új éjszaka magabiztos álmod hozott, minden, amit a világ adhatott neki, a közelében volt. Az eltelt napok boldoggá tették, és már semmi más nem hiányzott neki. Teljesen átadta magát a mélységes és nyugalmas álomnak.

Hirtelen valami felzavarta őt az álmából. Egy száraz fuvallat, a caimito ágai felől érkező érintés. Mocorogni kezdett és felébredt. Odakint a fészek árnyképe üres volt. Hevesen verő szívvel, mezítláb rohant ki az házból, senkit sem akart felriasztani. Az ereszhez ért. Semmi. Tovább szaladt a caimito fához, melynek zizegő falevelei gúnyos tréfát űztek vele. Bár nem látszott a Hold, a homok fehére mindent megvilágított. Már éjfél volt? Talán még aludt? Nem. A füledt növényzet, a szúrós ágak felrázták őt. Fel akart mászni a fára, de képtelen volt. Élesen figyelt, de nem látta. Semmi sem volt a tetején, sem a többi fán. Fájdalmas volt a szél és a csend. Segítséget akart kérni, de ahogyan láthatatlanná lett a boldogsága, úgy adta át magát a veszteségének. A madár a hatalmas boldogsága közepette lett semmivé.

Soha többé nem láttam. És most, amikor újra a caimito alatt állok, fel kell ismernem: ez a közönséges sérülés sosem gyógyult be. Megmaradt a nyoma, amelyet néha mint fájdalmat érzek magamban újra, néha pedig egy bennem újraéledő álmatlanság formájában tör rám. A vágy ezután a vad és kecses állat után mindig velem maradt: vagy legalábbis újjáéled, amikor a vágy, a szerelem ragad magával vagy az élet váratlan dolgai szólítanak meg.

Annyi év után most visszatértem a faluba. Számtalan dolog van, ami más lett, de a caimito – amely még terebélyesebb, még komolyabb lett azóta – mit sem változott. Már senki sincs, aki a gyerekkorom történetére emlékezne. És talán én magam is elfelejteném, ha nem éppen a fa délutáni arany árnyékában állnék, amely a lombkoronáján átengedett napsugarakkal írta meg azoknak a napoknak a történetét. Azt a megszállott káprázatot, amikor nyolcéves voltam.

(1984)

ŐRI BOKA ANDRÁS fordítása